

УДК 340.132

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОПОРЯДОК УКРАЇНИ

Пісов М.П., аспірант
кафедри теорії держави та права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Дослідження цієї теми вкрай необхідне у зв'язку з особливим значенням, якого набувають питання, пов'язані з інтеграцією України в європейський правовий простір і її майбутнім національним правопорядком. Внутрішньодержавний правовий порядок України все більше відчуває вплив міжнародного правопорядку. На сьогодні багато уваги присвячується глобалізації, проте часто в тіні залишається інша важлива тенденція в міжнародних відносинах, яка пов'язана з іншою проблемою, зокрема тенденція міжнародної регіональної інтеграції.

Ключові слова: національний правопорядок, міжнародний правопорядок, регіоналізація, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Исследование данной темы крайне необходимо в связи с особым значением, которое приобретают вопросы, связанные с интеграцией Украины в европейское правовое пространство и ее будущим национальным правопорядком. Внутригосударственный правовой порядок Украине все больше ощущает влияние международного, в настоящее время много внимания уделяется глобализации, однако часто в тени оказывается другая важная тенденция в международных отношениях, которая связана с другой проблемой, в частности тенденция международной региональной интеграции.

Ключевые слова: национальный правопорядок, международный правопорядок, регионализация, Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

Pisov M.P. THE IMPACT OF INTERNATIONAL LAW ON THE NATIONAL LEGAL ORDER UKRAINE

The study of this subject is necessary in connection with a particular matter what the issues related to the integration of Ukraine into the European legal space, and its future domestic legal order. Internal legal order of Ukraine are increasingly feeling the effects of the international rule of law is currently written and spoken much about globalization, but often in the shadow appears another important trend in international relations is related to another problem, namely the international trend of regional integration.

Key words: national legal order, international order, regionalization, the Association Agreement between Ukraine and the EU.

Постановка проблеми. Внутрішньодержавний правовий порядок усе більшою мірою відчуває вплив міжнародного правопорядку, що є прямим наслідком включення низкою держав у свої конституції положення про примат міжнародного права над правом внутрішньодержавним. Доволі гостро це питання постало після історичного для нашої країни підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [5]. Ці перспективи розвитку нашої держави знову актуалізували проблеми формування правопорядку в Україні, його зміцнення, удосконалення та інтегрування до Європейського правового простору.

Ступінь розробленості проблеми. Когорта вчених присвятила себе дослідженню правопорядку: М.Г. Александров, В.В. Борисов, В.В. Варчук, П.С. Граціанський, А.Ф. Крижанівський, В.В. Кайназаров, С.Ф. Кечек'ян, Г.С. Котляревський, П.М. Рабінович, І.С. Самощенко, Б.В. Саванели, Т.М. Шамба, Л.С. Явич та інші.

Мета статті – дослідити вплив міжнародного правопорядку на національний правопорядок України.

Виклад основного матеріалу. У Декларації про державний суверенітет Україна урочисто проголосила, що «визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнарод-

ного права перед нормами внутрішньодержавного права». Тим самим у першому конституційному акті незалежної України було висловлено визнання концепції примату міжнародного права. Отже, Україна відмовлялася від радянської практики подвійних стандартів: одні – для міжнародного співтовариства, а інші – для внутрішнього користування [1].

Разом із тим більшим політико-правовим досягненням України є закріплення ідеї верховенства норм міжнародного права над нормами внутрішньодержавного права у своєму конституційному й поточному законодавстві.

Так, ч. 1 ст. 9 Конституції України встановлює: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України» [2].

Відповідно до п. 2 ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України», у разі розбіжності правил міжнародного договору України з правилами внутрішнього законодавства нашої держави потрібно застосовувати правила міжнародного договору. Ці положення свідчать про визнання Україною авторитету міжнародного права і його верховенства над нормами внутрішньодержавного права [3].

Отже, у світлі вищевикладених міркувань, важливим видається питання впливу міжнародного правопорядку на внутрішньодержавний правопорядок України. Особливо

актуальною ця проблема стала зважаючи на євроінтеграційний прогрес України.

Аналіз положень Конституції України, законів, указів Президента України, постанов Верховної Ради України та інших підзаконних актів, а також міжнародно-правових документів свідчить, що категорія «правопорядок» досить широко використовується, проте її нормативна дефініція відсутня [10, с. 5].

Традиційно правопорядок в найбільш загальному вигляді визначають як суспільний порядок, урегульований нормами права. Однак найбільш повним буде визначення правопорядку як об'єктивно й суб'єктивно зумовленого стану соціального життя, який визначається внутрішньою узгодженістю, урегульованістю системи правових відносин, оснований на нормативних вимогах, принципах права та законності, а також на демократичних, гуманістичних і етичних категоріях, правах та обов'язках, свободах і відповідальності всіх суб'єктів права [6, с. 83]. На думку професора Ю.М. Оборотова, правопорядок є смисловим призначенням права, яке досягається забезпеченням стабільності людського буття. Тим часом найчастіше в системі правових цінностей визначальне місце відводиться свободі й справедливості, тоді як порядок розглядається нижче за рангом в ієрархії цінностей права, навіть характеризується як додаткова цінність [9, с. 6].

Різновидами правового порядку є національний (Україна), міждержавний або інтеграційний (Європейський Союз (далі – ЄС)) і міжнародний (всесвітній). Кожна країна формує свій національний правопорядок, який відображає специфіку національної правової системи. Особливе місце серед указаних правопорядків посідає міждержавний або «інтеграційний» правовий порядок. У сучасну епоху правовий порядок постає як поліструктурний, багаторівневий феномен, правова природа котрого віддзеркалює домінуючі нині тенденції до поглиблення розмаїття правового буття в координатах плюралістичності національних правових культур і нормативності прав людини, обов'язкових для кожної культури [8, с. 4].

Залежність внутрішньодержавного правового порядку від процесів, що характеризують демократичні тенденції розвитку світового співтовариства, відображено в тих найсерйозніших демократичних факторах, які чинили на нього свій вплив протягом усього ХХ ст. Не враховуючи характер цих змін, неможливо створити стійкий, оснований на принципах реальної демократії внутрішньодержавний правовий порядок.

Безумовно, у сучасному світі відбувається універсалізація права і, як наслідок, утвореного на його основі правопорядку. Включення низкою держав у свої конституції положення про примат міжнародного права над правом внутрішньодержавним має важливі правові наслідки. Один із них полягає в тому, що правозастосовні органи в межах своєї компетенції мають право застосовувати норми міжнародного права під час вирішення конкретних справ у випадках, визначених законодавством. Зі свого боку фізичні та юридичні

особи на основі цього конституційного положення отримують право вдаватися до норм міжнародного права й навіть апелювати до органів з обов'язковою міжнародною юрисдикцією (Європейський суд з прав людини в Страсбурзі) з метою захисту своїх прав.

Найважливішою тенденцією формування міжнародного правового порядку, що надає реальний потужний вплив на реформування правової системи України, є пріоритет прав людини, порівняно з іншими політичними та правовими цінностями. Це положення, зокрема, закріплено в ст. 3 Конституції України.

Реалізація прав людини й основних свобод є відображенням і втіленням панування права, верховенства та ефективності закону, плюралізму й демократії. Так, у преамбулі Європейської конвенції прямо вказується на те, що Конвенція покликана забезпечувати панування права в демократичному суспільстві. Фактично концепції панування права надається базовий характер як для утвердження прав людини та основних свобод, так і для зміцнення демократії й оснований на ній правопорядку.

Водночас основну відповідальність за забезпечення панування права через реалізацію прав людини Європейська конвенція покладає на національні влади. Саме національне законодавство та судова система повинні захищати й гарантувати ці права. Міжнародний механізм відіграє не більш ніж субсидіарну роль, «підчищаючи» окремі гріхи, допущені державами. Турбота про повагу до національного законодавства та його дотримання – це водночас і турбота про затвердження панування права й реалізації прав людини, про виконання зобов'язань, узятих за Європейською конвенцією. Нехтування національним законодавством, що зачіпає інтереси та потреби особистості або позначається на їх задоволенні, тягне за собою порушення відповідних положень конвенції.

Усі деталі, усі найдрібніші подробиці того, як користуватися індивідуальними правами, як їх захищати й відстоювати, визначаються на національному рівні. Тому центральне вимога Європейської конвенції – *sine qua non* – дотримання національного законодавства. Як наслідок, взаємопроникнення та взаємозалежність національного й міжнародного правопорядків.

Людство все більше стає єдиним, і, відповідно до цього єднання, поступово та неухильно зростає вплив загально визначених норм і цінностей на розвиток найважливіших сфер життєдіяльності в різних країнах і громадських системах. Проникнення вимог міжнародного правопорядку в національну правову систему і сприйняття цих вимог правопорядком внутрішньодержавним – механізм досить складний. Норми міжнародного права у внутрішньодержавній сфері здійснюються або опосередковано, або безпосередньо, тобто володіють прямою дією. Так, Женевська конвенція 1949 р. належить до таких міжнародних договорів, значна кількість норм яких володіє прямою дією.

Разом із тим держава, незалежно від способів здійснення міжнародних норм у вну-

трішньодержавної системі права, зобов'язана вжити необхідних заходів щодо погодження свого внутрішнього права із зобов'язаннями по міжнародному праву, а саме: воно має доповнити, змінити, скасувати ті внутрішньодержавні правові акти, які перешкоджають виконанню його зобов'язань за міжнародним правом. За статуту ООН, її члени прийняли на себе зобов'язання «створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права». У ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів говориться, що учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору.

Особлива специфічна сфера взаємодії міжнародного та національного правопорядків – права людини. Специфіка міжнародного права в галузі прав людини полягає в тому, що воно не тільки накладає на державу зобов'язання, а й установлює основоположні права й свободи в інтересах окремих осіб. Комітет з прав людини, оснований Пактом про громадянські і політичні права, підкреслює це, довівши існування особливих правил стосовно таких договорів.

Практика включення в міжнародні акти про права людини спеціальних положень, що визначають порядок їх імплементації, постійно розширюється. Варто зазначити, що наявність таких положень у міжнародних угодах про права людини стає чи не обов'язковою складовою кожного з них, полегшуючи їй, що, мабуть, найбільш важливо, ставлячи під контроль міжнародного правопорядку їх реалізацію, зумовлюючи необхідність уникнути недооцінки ролі засобів імплементації міжнародного правового характеру. Установлюючи імплементаційні норми, держави не тільки полегшують для себе практичну реалізацію угод про права людини, а й створюють додаткові юридичні гарантії забезпечення правомірності цієї діяльності. Наявність відповідних норм у міжнародних договорах скорочує розрив між прийняттям рішень і їх виконанням. Визнання природних прав людини, свободи особистості, розвиток приватної ініціативи – істотні кроки на шляху до громадянського суспільства.

На сьогодні багато говориться й пишеться про глобалізацію, проте часто в тіні залишається інша важлива тенденція в міжнародних відносинах, пов'язана з іншою проблемою, зокрема тенденція міжнародної регіональної інтеграції.

Суттєвою перешкодою, що обмежує вплив міжнародного глобального правопорядку, оснований переважно на принципах Статуту Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ та комплексі визнаних прав людини, є культурна специфіка окремих держав. Регіональна інтеграція передбачає інтеграцію (у тому числі правову) територіально й культурно близьких держав і часто здатна створювати повноцінні правові системи на міждержавному рівні. Міжнародний регіоналізм забезпечує взаємовплив правопорядків, створення міжнародного регіонального правопорядку, але

при цьому протистоїть глобалізму й обмежує вплив міжнародного правопорядку, так як цей вплив стикається з природним опором не тільки національних правопорядків, а й міжнародного регіонального правопорядку.

Найбільш яскраво регіоналізм виявив себе як тенденція на європейському континенті. ЄС має у своєму розпорядженні багатий арсенал засобів, за допомогою яких він намагається регулювати не тільки відносини з третіми країнами, а й прямо або опосередковано впливати на поведінку суб'єктів національного права цих країн. Основними адресатами норм права ЄС є країни, які уклали з ЄС міжнародні угоди про асоціацію. До них належать як європейські країни, які через створення асоціації з ЄС намагаються подолати перепони для доступу своїх товарів, послуг і капіталів на спільний ринок країн-членів Євросоюзу або підготуватися до членства в європейських інтеграційних організаціях, так і країни, розташовані поза межами Європейського регіону, які через це не можуть претендувати на членство в європейських інтеграційних організаціях, проте готові залучитися до процесів європейської інтеграції [7, с. 75].

Правопорядок ЄС базується на демократичних цінностях і повазі прав людини. Так, ЄС визнає як обов'язкове джерело права ЄКПЛ (Європейську конвенцію з прав людини), прийняту в межах абсолютно іншої міжнародної організації – Ради Європи. Найбільш важливі принципи права ЄС виражають «спільні цінності народів Європи» сформульовані в ст. 6 Договору про Європейський Союз. Серед них варто особливо відзначити принцип *The Rule of Law* (верховенства права) або правової держави. Ст. 7 того самого Договору передбачає відповідальність (зокрема призупинення членства в ЄС) держав, які відступають від цих принципів загальноєвропейського правопорядку [4].

Дотримання цих принципів і прийняття загальноєвропейських цінностей демократії й верховенства права ЄС домагається й від країн, що бажають вступити в ЄС, зокрема України. Чим повніше кожна з держав буде відповідати критеріям дотримання панування права, тим більше буде капітал взаємної довіри та готовність розвивати відносини надалі. Ідея панування права й правової держави являють собою конституційну основу для більшості держав, як для України, так і для такого інтеграційного утворення, як ЄС.

Висновки. Отже, внутрішньодержавний правовий порядок усе більшою мірою відчуває вплив правопорядку міжнародного, несе в собі демократичний потенціал. Це характерно насамперед для правопорядку демократичних держав, так як процеси глобалізації в політичній і правовій сферах розвиваються саме в межах ареалу демократичних держав і мають найчастіше демократичну ціннісну спрямованість.

Істотною тенденцією формування міжнародного правового порядку, що реально впливає на реформування національної правової системи, є пріоритет прав людини, порівняно з іншими політичними та правовими цінностями, реалізація принципів народовладдя й

верховенства права. Реалізація прав людини та основних свобод є відображенням і втіленням панування права, реалізацією принципів плюралізму й демократії.

Отже, можна говорити про вплив міжнародного правопорядку на національні правопорядки в контексті двох тенденцій світової політики: глобалізації та міжнародної регіоналізації. При цьому класичним прикладом міжнародного регіонального правопорядку, ґрунтованого на демократичних цінностях і цінностях правової державності, є правопорядок Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1990. – № 31. – Ст. 429.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.4.
4. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами членами, з іншої сторони // Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.

6. Крижанівський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура : [монографія] / А.Ф. Крижанівський. – О. : Фенікс, 2009. – 506 с.

7. Муравйов В. Засоби впливу права Європейського Союзу на внутрішні правопорядки третіх країн / В. Муравйов // Підприємство, господарство і право / Ін-т приватного права і підприємництва АПрН України та інш. – 2002. – № 6. – С. 74–77.

8. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии / Ю.М. Оборотов ; Одесская национальная юридическая академия. – О. : Юридична література, 2001. – 157 с.

9. Оборотов Ю.Н. Аксиономативные начала правопорядка / Ю.Н. Оборотов // Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри : тези Міжнарод. наук.-практ. конф. (13–14 червня 2008 р., м. Одеса). – 2008. – 266 с.

10. Панаріна Н.В. Право як нормативна основа формування правопорядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Н.В. Панаріна ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.

11. Ушаков О.М. Внутрішньодержавний та міжнародний правопорядок / О.М. Ушаков // Держава і право. – К., 2004. – Вип. 26 : Юридичні і політичні науки. – С. 90–94.

УДК 340.15:340:008

НОРМАТИВИ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНИ

Рязанов М.Ю., к. ю. н.,
доцент кафедри теорії держави і права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена аналізу нормативів слов'янського права, їхніх характерних особливостей, а також співвідношення норм писаного права зі звичаєвим правом і їхнього місця в правовій спадщині України.

Ключові слова: слов'янське право, правова спадщина, норми слов'янського права, слов'янське законодавство, правові традиції.

Статья посвящена анализу нормативов славянского права, их характерных особенностей, а также соотношения норм писаного права с обычным правом и их места в правовом наследии Украины.

Ключевые слова: славянское право, правовое наследие, нормы славянского права, славянское законодательство, правовые традиции.

Ryazanov M.Yu. NORMATIVES OF SLAVIC LAW IN THE LEGAL HERITAGE OF UKRAINE

This article analyzes the norms of Slavic law, their characteristic features as well as the ratio of the written law with common law and their place in the legal heritage of Ukraine.

Key words: Slavic law, legal heritage, norms of Slavic law, Slavic legislation, legal traditions.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України відбулись зрушення в оцінюванні прав і свобод людини, у їх конституційно-правовому регулюванні, намічено шляхи їх реалізації та створено відповідні правові механізми. Україна визнала юрисдикцію європейських інститутів захисту прав і свобод людини. Національна система законодавства піддана глибокій трансформації.

Однак більшість ознак української правової державності мають формальний характер, а побудувати правову державу лише за формальними ознаками неможливо.

Ступінь розробленості проблеми. Головним фундатором концепції правової держави вважається І. Кант (хоча сам він уживав дещо

інший термінологічний вислів – «правовий державний устрій»). Серед тих, хто підтримував і розвивав ідею правової держави наприкінці XIX – початку XX ст., були українські вчені: Б. Кістяківський, М. Палієнко, С. Дністрянський, А. Малицький, В. Старосольський, відомі юристи-теоретики Росії: В. Гессен, С. Котляревський, М. Коркунов, Ф. Тарановський та ін., і представники багатьох інших країн.

Мета статті – проаналізувати нормативи слов'янського права, їхні характерні особливості, а також співвідношення норм писаного права зі звичаєвим правом і їхнє місце в правовій спадщині України.

Виклад основного матеріалу. Фундаментом, передумовою правової державності